
ÚVODNÍK

Gens una sumus...

Třetí číslo letošního ročníku *České literatury* je věnováno teorii verše. Vzhledem k tomu, že vychází v roce nedožitých osmdesátin Miroslava Červenky (1932–2005), jednoho z nejvýznamnějších českých versologů 20. století a dlouholetého šéfredaktora tohoto časopisu, chceme jím zároveň uctít jeho památku a připomenout trvající aktuálnost jeho díla.

Záměrem čísla bylo ukázat, že versologická bádání v Čechách pokračují, a naznačit, kterým směrem se ubírají. Protože je rozsah časopisu omezený, nepředstavuje tematické číslo současnou českou versologii v její rozmanitosti a celistvosti. Versologie má pověst exaktní a popisné disciplíny, v jejichž článkách se to hemží čísly, rovnicemi, grafy a tabulkami. Jistá snaha po exaktnosti je pro slovanskou a část americké versologie 20. století opravdu příznačná, uvážíme-li však, jaké problémy a výzvy přináší nutnost zpracování obrovského materiálu, pak to byla cesta nezbytná. Nechtěli jsme ale vytvořit ezotrické číslo pro versology, které si kromě přispěvatelů přečte už jen redakce, chtěli jsme naopak představit versologii jako rozmanitou oblast zkoumání, jejíž závěry mohou zaujmout širší literárněvědné publikum. Čtenářům proto nabízíme kromě úvah teoretických (Plecháč) především práce z oblasti historické metriky (Sgallová, Říha, Dobiáš) nebo obecně metodologickou úvahu (Šapir) či příspěvek, který na řeč, a potažmo verš, pohlíží z perspektivy fonetické (Palková).

Studie Květy Sgallové o dlouhých trochejských rozměrech je doplněním Červenkových posmrtně vydaných *Kapitol o českém verši* (2006), které byly násilně přervány u čtyřstopého trocheje. Cílem studie je podat přehledný výklad o užití dlouhých trochejů (od pětistopého po osmistopý) v české literatuře 19. a zčásti 20. století, a tím poskytnout materiál literární historii, neboť dějiny verše a dějiny poezie jsou velmi těsně provázány, možná těsněji, než jsme si ochotni připustit.

Zdena Palková pak připomíná tradiční sepětí versologie a fonetiky a navazuje na své diskuze s Miroslavem Červenkou o prozódii českého verše. Autorka vychází od řeči a zkoumá zvukové charakteristiky, které podmiňují rytmické uspořádání textu. Zásadním způsobem tak promlouvá k problematické jazykové podmíněnosti tradičních veršových typů (verzifikačních systémů). Vzhledem k tomu, že přízvuk v češtině je kategorií potenciální a že se čeština svými vlastnostmi řadí spíše k slabičně izochronnímu typu (*syllable-timed*) jazyků, je potvrzena výrazná slabičnost českého sylabotónického verše a zpochybněna možnost, aby běžný uživatel jazyka dokázal percipovat český časoměrný verš.

Ačkoli versologie a fonetika, respektive lingvistika k sobě mají blízko a versologie se ráda nechá lingvistikou poučit a inspirovat, verš není jen statek jazykový, ale také kulturní. Stává se, že se určitý veršový typ prosadí (nebo se o to opakovaně snaží) i přes nepříznivé podmínky v jazyce. To se týká právě zmíněné časoměry v češtině a snahy o její prosazení na počátku 19. století. Počátkům novočeského verše se věnuje studie Dalibora Dobiáše, která se pokouší zasadit české myšlení o verši do širších kulturních souvislostí. D. Dobiáš se zaměřuje na slavné *Počátky českého básnictví* a pečlivě zkoumá jejich vztahy k dobové německojazyčné estetice a poetice.

Cílem překladové stati bylo alespoň symbolicky informovat o dění ve versologii zahraniční a vzhledem k dlouholetým stykům české a ruské versologie sahajícím až k meziválečné činnosti Pražského lingvistického kroužku a celoživotnímu zájmu Miroslava Červenyky o ruskou teorii verše a textologii, jsme zvolili příspěvek významného, leč předčasně zesnulého moskevského versologa a textologa Maksima Šapira (1962–2006). Z jeho textů jsme vybrali kratší polemický příspěvek, který je minimálně závislý na ruském veršovém materiálu a zabývá se metodologií vědeckého bádání. Podrobnější informace o autorovi a přeloženém textu najde čtenář v úvodu Igora Pilščikova, bývalého Šapirova kolegy a editora jeho spisů.

Rozhovor s Květou Sgallovou přináší ohlédnutí za její mnohaletou odbornou činností. K. Sgallová se vrací do studijních let a k počátkům své výzkumné činnosti, vysvětluje, jakým způsobem se dostala k versologii, vzpomíná na využití moderní techniky a prvních počítačů v šedesátých letech a na spolupráci s Miroslavem Červenkou a polskými badateli či na vznik a vývoj *Thesauru českých meter* v devadesátých letech.

Článek Petra Plecháce je motivován potřebami automatické analýzy verše. Ta předpokládá systém jasně, bezrozporně a úplně formulovaných pravidel. Plecháč vychází z pravidel, která pro český verš formuloval Miroslav Červenka a pokouší se je zbavit nepřesností. Nesnaží se jen o logickou analýzu Červenkova systému, ale přihlíží také k jazykovým předpokladům a využití pravděpodobnostního modelu verše, který — inspirován někdejšími pokusy Červenyky a Sgallové — v nové, upravené podobě vrací do české versologie.

Článek Jakuba Říhy se věnuje poezii Jana Nerudy. Jedná se o zatím nejdetailnější popis rytmické stránky Nerudova rýmu. Autor své závěry založil na podrobném studiu všech Nerudových knižně vydaných básnických sbírek. Opírá se o srovnání reálných a teoretických četností veršových klauzulí, jednotlivé parametry sleduje v časové dimenzi a vytváří tak předpoklady pro navazující výzkum eufonie a sémantiky Nerudova rýmu.

Recenzní stať Igora Pilščikova a Sergeje Ljapina se týká nedávno vydaného ruského výboru z literárněvědných (s důrazem na versologii) prací Miroslava Červenky. Naším záměrem bylo, aby Červenkovy texty přečetli právě ruští odborníci, kteří mohou českému čtenáři Červenkovu myšlení nasvítit z jiného úhlu. Je potěšitelné, že autoři u Červenky nacházejí podněty pro současnou teorii, a dokonce mluví o jistých deficitech a zaostávání ruské teorie verše za českou.

Hlavní výzkumné stati tematického čísla doplňuje několik kratších textů, mezi nimiž jsou recenze novějších versologických publikací — či knih, jež svým tématem náležely k širokému okruhu zájmů Miroslava Červenky.

Budeme rádi, pokud se nám naše záměry podařilo alespoň zčásti naplnit a toto číslo vzbudí (trvalejší) zájem širšího okruhu čtenářů o teorii verše. Jsme totiž, jak rovněž hlásá heslo Mezinárodní šachové federace, všichni jedna rodina.

Robert Ibrahim